

**กระบวนการดำเนินงานที่นำไปสู่ความเข้มแข็ง
ของกลุ่มคณะกรรมการสตรี อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย**
**THE PROCESS LEADING TO THE STRENGTHENING OF THE WOMEN
GROUP, WANG SAPHUNG DISTRICT, LOEI PROVINCE**

ทาริกา ทามีสี่¹ และ เพ็ญณี แรอรท²

มหาวิทยาลัยขอนแก่น^{1,2}

Tharika Thameesri² and Pennee Narot³

Khon Kaen University, Thailand^{1,2}

Corresponding Author, Email: Tharika.tarn@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของกลุ่มคณะกรรมการพัฒนาสตรี อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย 2) เพื่อถอดบทเรียนกระบวนการดำเนินงานที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของกลุ่มคณะกรรมการพัฒนาสตรี อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เพื่อจัดทำข้อเสนอการดำเนินงานเพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็งของกลุ่มคณะกรรมการพัฒนาสตรี อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ กลุ่มสตรีที่มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการและมีรูปแบบการพัฒนาสตรีทางด้านอาชีพที่เด่นชัด จำนวน 10 คน การเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิ ด้วยวิธีการสำรวจด้วยแบบสัมภาษณ์ และการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ นำข้อมูลมาวิเคราะห์ และจัดทำรายงานโดยการเขียนการวิจัยเชิงบรรยาย

ผลการศึกษา พบว่า ผลสำเร็จของการดำเนินงานด้านกลุ่มสตรีคือการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การจัดการกลุ่ม การมีกฎ ระเบียบในการอยู่ร่วมกันและการทำงานร่วมกัน การมีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม การสร้างเครือข่ายภายใน

* ได้รับบทความ: 14 พฤษภาคม 2563; แก้ไขบทความ: 25 กันยายน 2563; ตอรับตีพิมพ์: 29 กันยายน 2563

Received: May 14, 2019; Revised: September 25, 2020; Accepted: September 29, 2020

กลุ่มและระหว่างกลุ่ม การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันเคารพซึ่งกันและกันทำให้การดำเนินงานของกลุ่มสตรีประสบความสำเร็จ แต่ทั้งนี้ปัญหาสำคัญในการดำเนินงานของกลุ่มสตรีคือด้านงบประมาณหรือเงินทุนหมุนเวียนที่มีไม่เพียงพอ หรือได้รับล่าช้าทำให้ขาดสภาพคล่องทางด้านเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินงานของกลุ่มสตรี

คำสำคัญ: ความเข้มแข็ง; กลุ่มสตรี

Abstract

This research had the objectives to study the implementation of a women's occupational development group in a community Wang Saphung District of Loei Province, and to distill lessons learned from the process of implementation that made this group successful. The author offers recommendations for strengthening and replicating the success of this group. Data were collected from ten members of the group, using a questionnaire and personal interview. This study found that this group has strong management, clear regulations and procedures, and strong participation of group members. This group also received outside technical support from both public and private sector agencies, who helped to link the group with other women's support groups in the district and form a network for mutual exchange and trouble-shooting. These are key factors behind the success of the group so far. However, there is room for improvement. The group generates funds to support women's occupational development through the use of a revolving loan fund mechanism. However, the income for the fund is uneven, and that means that the group cannot always support all the women that need help. Also, repayment of the loan funds is not always on schedule.

Keywords: Strengthening; Women Group

บทนำ

ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุมีมากขึ้น ทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความสมบูรณ์พูนสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างทั่วถึงกัน แต่ในทางตรงกันข้ามเมื่อมีความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุกลับทำให้วัฒนธรรมอันดีงามรวมถึงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของสังคมไทยเปลี่ยนไป ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้อาจส่งผลกระทบทำให้สังคมขาดความสมดุล เกิดช่องว่างและความเหลื่อมล้ำทางด้านฐานะและรายได้ เป็นสาเหตุให้เกิดความขัดแย้งในรูปแบบต่าง ๆ อันจะส่งผลกระทบต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการขาดวัฒนธรรมในน้ำใจ ความเอื้ออาทรต่อกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความรักในชุมชนลดน้อยลง ศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกเลือนหาย จากสภาพที่ดังกล่าวการศึกษาให้เห็นถึงคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีว่าเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของคนและชุมชน แต่การนำเอาวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่นที่ดึงมาช่วยในการพัฒนาคนและสังคมไม่สามารถทำได้อย่างกว้างขวาง ถึงแม้ว่าหน่วยงานต่าง ๆ จะมีแผนในการดำเนินงานอย่างชัดเจนแต่ยังขาดความเข้มแข็งและขาดการประสานงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานเอกชน ชุมชนและประชาชน (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2558) เพื่อนำไปสู่กระบวนการสร้างความสำเร็จในสร้างความเข้มแข็งในชุมชน

การบริหารการพัฒนาเป็นวิวัฒนาการของวิชารัฐประศาสนศาสตร์ โดยมีจุดกำเนิดมาจาก วิชาการบริหารรัฐกิจเปรียบเทียบ เพื่อมุ่งทำให้วิชารัฐประศาสนศาสตร์หรือบริหารรัฐกิจ มีหลักการที่เป็นสากลและมุ่งหาระบบบริหารงานของประเทศกำลังพัฒนา ที่มีส่วนช่วยให้การพัฒนาประเทศบรรลุจุดมุ่งหมายตามที่ได้ตั้งไว้ การพัฒนาประเทศมีอยู่สองลักษณะคือ ลักษณะที่เป็นกระบวนการบริหารงาน เช่น มีการวางนโยบายและแผน การจัดองค์การ การบริหารงบประมาณและลักษณะที่เป็นศาสตร์หรือวิชา หรือเป็นองค์แห่งความรู้ เป็นความรู้ที่ได้มาจากการสังเกต การศึกษาและการวิจัยจากกิจกรรมหรือการปฏิบัติที่มีอยู่ในโลกที่เป็นจริง แล้วสรุปขึ้นมาเป็นความรู้ความจริงของศาสตร์หรือวิชาต่าง ๆ ความรู้ที่ได้อาจจะเป็นในรูปแบบของ ทฤษฎี หรือไม่ใช่ทฤษฎีก็ได้ ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้เพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาหน่วยงาน องค์การหรือสังคม ให้เหมาะสมกับสถานที่ บุคคล และเวลา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8-11 เน้นที่การพัฒนาคุณภาพของคนซึ่งการพัฒนาคุณภาพของคนนี้จะได้อีกหนึ่งแนวทางสำคัญที่นำมาใช้ในการบริหารประเทศเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ การพัฒนาคนต้องมุ่งเน้นทางด้านความพอเพียง

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พอสมควร ต่อการกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก และจะต้องเสริมสร้างพื้นฐาน จิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (บุญเลิศ ธงสะอาด และ สมศักดิ์ บุญชู, 2551) เพราะคนเป็นผู้ที่ทำให้เกิดการพัฒนารับผลจากการพัฒนาดังกล่าว ดังนั้นจึงต้องพัฒนาคน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกกลุ่ม และทุกอาชีพให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ เพราะทุกคนล้วนแต่เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสำคัญในการเป็นพลังในการขับเคลื่อนชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

ในอดีต การพัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยส่วนมากมุ่งเน้นให้บุรุษซึ่งถือเป็นผู้นำครอบครัว มาทำหน้าที่เป็นผู้นำในการพัฒนาทางด้านต่าง ๆ ไม่ค่อยเปิดโอกาสให้สตรีได้เข้ามามีบทบาททางการพัฒนาท้องถิ่น รวมถึงการรับรู้ข่าวสารความเคลื่อนไหวทางการศึกษาสังคม เนื่องจากวัฒนธรรมทางท้องถิ่นตั้งแต่โบราณสตรีเพศ จึงถูกจำกัดสิทธิ และเสรีภาพต่าง ๆ เพียงในวงแคบ ๆ ตามวัฒนธรรมประเพณีและค่านิยมในสังคมไทยที่ประพฤติปฏิบัติกันมาแต่ช้านานที่คงมอบความเหมาะสมของสตรีให้มิชอบเขตอยู่แต่ภายในครัวเรือนมากกว่า จึงทำให้สตรีไทยนั้นไม่ค่อยตระหนัก และไม่เปิดโอกาสที่จะแสวงหาความรู้เพิ่มเติมตลอดจนรวมไปถึงการแสดงความสามารถในบทบาททางการพัฒนาท้องถิ่น การแลกเปลี่ยนประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ด้วยประเด็นของความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศนี้มิได้สะท้อนออกมาเพียงแต่ในรูปแบบของความไม่เท่าเทียมกันทางกฎหมาย อันมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพ และการสร้างเครือข่าย รวมทั้งบทบาทการดำเนินชีวิตของสตรีเท่านั้นแต่ยังได้ครอบคลุมไปถึงความไม่เท่าเทียมกันในการมีส่วนร่วมทางการเมืองเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมอีกด้วย

เมื่อสังคมเปิดกว้างปัจจุบันสตรีเข้ามามีบทบาทในทุก ๆ ด้านของสังคม รวมถึงการให้สตรีเข้ามาเป็นคณะกรรมการด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการเพื่อการพัฒนาในระดับประเทศ และย่อยมาจนถึงคณะกรรมการระดับชุมชน พัฒนาสตรีต้องเป็นคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีความรับผิดชอบ มีความเสียสละ และมีจิตอาสา สามารถปฏิบัติงานที่ไม่มีค่าตอบแทนได้ อย่างไรก็ตามแม้ว่าคณะกรรมการ พัฒนาสตรีจะมีการดำเนินงานมาอย่าง

ยาวนานก็ยังประสบปัญหาอยู่ เนื่องจากในปัจจุบันสตรีบางส่วนมี โอกาสได้รับการศึกษามี ความรู้และสามารถทำงานอื่น ๆ ได้ แต่การดูแลสมาชิกในครอบครัวก็ยังคงเป็นหน้าที่ ของ สตรีอยู่ทำให้ต้องรับภาระทั้งงานในบ้านและนอกบ้าน ไม่มีเวลามาเข้าร่วมกิจกรรมของ ส่วนรวม การรวมกลุ่มจึงขาดประสิทธิภาพ สุพรรณิ สุขสมกิจ (2546) พบว่าการปฏิบัติงาน ตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบลในจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมพบว่า อยู่ ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า สตรีในตำบลต้องมีการะความรับผิดชอบงาน บ้านต้องเป็นแม่บ้าน มีอาชีพที่ต้องหาเพื่อหารายได้ช่วยเหลือครอบครัว จึงมีเวลาที่จะ ช่วยเหลืองานของคณะกรรมการพัฒนาสตรี ตำบลน้อยลง ซึ่งนับได้ว่ายังไม่ประสบ ความสำเร็จเท่าที่ควรในการที่จะพัฒนาสตรีตำบล เช่นเดียวกับพิชัยรัฐ หมั่นด้วง และคณะ (2560) สรุปไว้ว่า การปฏิบัติงานของคณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้านมีปัญหาอุปสรรคใน เรื่อง ของความไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยคณะกรรมการ พัฒนาสตรี พ.ศ. 2538 ขาดทักษะความรู้ในการบริหารจัดการองค์กร คณะกรรมการบางคน ไม่ตระหนักในการทำงานเพื่อ ส่วนรวม ไม่เข้าใจกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของ หมู่บ้าน ขาดความรู้ในการประกอบอาชีพ การวางแผน การออม และการใช้จ่ายงบประมาณ ขาดความรู้ในด้านการสุขอนามัย การปรับปรุงสิ่งแวดล้อม ความสะอาดและความเป็น ระเบียบของชุมชน ขาดความรู้ในด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นักวิชาการ พัฒนาชุมชน สังกัดกรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย มีบทบาทในการขับเคลื่อนพลัง ประชาชนไปสู่เป้าหมายเพื่อทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนพึ่งตนเองได้ ครอบครัว มีคุณภาพ ชีวิตดีมี สุขภาพ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2550) ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้สนใจที่จะ ทำการศึกษาถึงกระบวนการดำเนินงานที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของกลุ่มคณะกรรมการพัฒนา สตรี อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เข้ามาสร้างกระบวนการเพิ่มมากขึ้นรวมถึงการมีส่วนร่วมใน กิจกรรมต่าง ๆ การรวมกลุ่ม การสื่อสาร ปัญหา และอุปสรรคที่เกิดขึ้นตลอดจนแนวทางการ แก้ไขปัญหา และการให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของกลุ่มสตรี ในภายหน้าได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของกลุ่มคณะกรรมการพัฒนาสตรี อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย
2. เพื่อถอดบทเรียนกระบวนการดำเนินงานที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของกลุ่มคณะกรรมการพัฒนาสตรี อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย
3. เพื่อจัดทำข้อเสนอการดำเนินงานเพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็งของกลุ่มคณะกรรมการพัฒนาสตรี อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เครื่องมือที่ใช้ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้คำถามปลายเปิด โดยทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ในประเด็นการถอดบทเรียนกระบวนการดำเนินงานที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของกลุ่มคณะกรรมการพัฒนาสตรี ศึกษาสภาพการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค ในกระบวนการดำเนินงานคณะกรรมการพัฒนาสตรี อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการพัฒนากลุ่มสตรีทางด้านอาชีพ ในเขตอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ และมีรูปแบบการพัฒนาศรีทางด้านอาชีพที่เด่นชัด ประกอบด้วย กลุ่มกกกบก (ผลิตภัณฑ์ทอผ้า) กลุ่มโคกขมิ้น (ผลิตภัณฑ์ไหมพรม) กลุ่มทรายขาว (ผลิตภัณฑ์แคบหมู) กลุ่มผ้าน้อย (ผลิตภัณฑ์ผ้ามัดหมี่) ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายโดยการสุ่มอย่างง่ายจากตัวแทนของกลุ่มสตรีทั้ง 4 กลุ่ม จำนวน 10 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

กระบวนการดำเนินงานที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของกลุ่มคณะกรรมการสตรี ได้ดำเนินการศึกษาจากกลุ่มสตรีที่มีผลการดำเนินงานเป็นที่พึงพอใจในระดับอำเภอและสอดคล้องตามแนวทางการพัฒนากลุ่มสตรีของอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย คือ กลุ่มกกกบก (ผลิตภัณฑ์ทอผ้า) กลุ่มโคกขมิ้น (ผลิตภัณฑ์ไหมพรม) กลุ่มทรายขาว (ผลิตภัณฑ์แคบหมู)

กลุ่มผ้าน้อย (ผลิตภัณฑ์ผ้ามัดหมี่) ทั้งทางด้านการมีส่วนร่วม การมีแผนการดำเนินงาน โดยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยได้จัดส่งหนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์ ถึงประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีอำเภอวังสะพุง เพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์ รวมถึงการสร้างความรู้เข้าใจรอบในการศึกษา วัตถุประสงค์ของการศึกษาก่อนการเข้าสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย

ขั้นตอนที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย โดยการสัมภาษณ์ เพื่อหากระบวนการดำเนินงานที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของกลุ่มคณะกรรมการพัฒนาสตรี โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้ศึกษามีหนังสือแนะนำตัว และขอความร่วมมือเข้าสัมภาษณ์ โดยเลือกแบบสุ่มอย่างง่าย
2. เตรียมความพร้อมในการสัมภาษณ์ และเตรียมความพร้อมด้านสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ ที่ใช้ในการสัมภาษณ์
3. เตรียมประเด็นการสัมภาษณ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบดำเนินการสัมภาษณ์ เสนอประเด็นที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลความสำเร็จในการพัฒนาท้องถิ่น โดยเครือข่ายผู้นำสตรีให้ผู้รับการสัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ นำข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์หัวข้อการสนทนา มาวิเคราะห์ผลข้อมูลได้ในแต่ละขั้นตอนเพื่อหากระบวนการดำเนินงานที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของกลุ่มคณะกรรมการสตรี ในเขตอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย โดยการเรียงเรียงข้อมูลดังต่อไปนี้

1. การสรุปข้อมูลพื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับ เพศ อายุ อาชีพ การศึกษา สถานะทางสังคม
2. การสรุปผลการดำเนินงานที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของกลุ่มคณะกรรมการพัฒนาสตรี
3. การสรุปเนื้อหา ที่ได้จากการสนทนากลุ่มใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อจัดทำแนวทางการดำเนินงานตลอดจนที่สามารถนำไปพัฒนากลุ่มคณะกรรมการพัฒนาสตรีหรือระดับต่าง ๆ ของผู้นำสตรี ทั้ง ๆ ไป
4. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS for Windows ดังนี้

5.1 ข้อมูลในเชิงปริมาณ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม 10 ชุด วิเคราะห์โดยหาค่าความถี่แสดงผลเป็นร้อยละ (Percentage) อธิบายลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

5.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ ประเด็นสภาพการดำเนินงานของคณะกรรมการพัฒนาศรี กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มสตรี โดยผู้วิจัยได้นำเอาแต่ละเรื่องเหล่านั้นมาเชื่อมโยงเข้าหากันทั้งหมดตามแนวคิดที่สัมพันธ์กันเพื่อให้ได้เนื้อหา ที่สมบูรณ์สามารถตอบโจทย์การวิจัยได้ เน้นการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามวัตถุประสงค์การศึกษาโดยจำแนกข้อมูลตามกรอบแนวคิดของการวิจัยและขั้นตอนสุดท้ายของการแสดงผลข้อมูล ผู้วิจัยจะนำเสนอในรูปแบบการเขียนบรรยายผล และข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ด้านข้อมูลทั่วไปของผู้สัมภาษณ์

พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41 -50 ปี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 40.0 รองลงมาคืออายุ 51 – 60 ปี และ มากกว่า 60 ปี ขึ้นไป จำนวนช่วงอายุละ 3 คน คิดเป็นร้อยละ 30.0 ทั้งหมดเป็นเพศหญิง จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 100.0 มีสถานภาพสมรส จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 90.0 รองลงมาสถานะหม้าย จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมต้น จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 40.0 รองลงมาสำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมปลาย จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 30.0 อาชีพปัจจุบันคือ เกษตรกรรม (เพราะปลูก เลี้ยงสัตว์) จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 60.0 รองลงมาประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป และ ค้าขาย (ปลีก-ส่ง)/ทำธุรกิจส่วนตัว/ผู้ประกอบการ จำนวนประเภทละ 2 คน คิดเป็นร้อยละ 20.0 มีตำแหน่งเป็นคณะกรรมการกลุ่มสตรี จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0 รองลงมาเป็นประธานกลุ่มสตรี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 30.0

2. ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของกลุ่มคณะกรรมการพัฒนาสตรี

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของกลุ่มคณะกรรมการสตรี โดยแบ่งเป็นรายด้าน สามารถจำแนกได้ ดังนี้

2.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มคณะกรรมการพัฒนาสตรี

ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีในอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลยนั้น สมาชิกมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในเพื่อวางแผนการดำเนินงานของกลุ่มสตรีให้ประสบความสำเร็จ รวมถึงการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนกลุ่มสตรีให้สามารถดำเนินงานได้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ นอกจากนี้ ยังมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นโดยจังหวัด หรืออำเภอวังสะพุง เช่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรมวันสตรีสากล วันแม่แห่งชาติ วันเด็กแห่งชาติ ทั้งนี้ ผู้แทนของกลุ่มสตรี ได้ให้ความเห็นด้านการมีส่วนร่วม ไว้ว่า

“ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมจังหวัดทุกครั้ง เช่น วันสตรีสากล วันแม่แห่งชาติวันเด็กแห่งชาติ และมีส่วนร่วมในการประชุม กพสท. กพสอ. และ กพสจ. ทุกเดือน”

(ประธาน กพสท. : 2563)

2.2 ด้านการมีจัดกลุ่มของคณะกรรมการสตรี

ด้านการจัดกลุ่มของคณะกรรมการสตรี นั้น ได้มีการจัดกลุ่มเพื่อการดำเนินงานที่ชัดเจนและในกลุ่มใหญ่จะมีการจัดเป็นกลุ่มย่อย ๆ เพื่อบริหารงานกันเองอีกระดับหนึ่ง เพื่อคล่องตัว โดยมอบหมายหน้าที่กันอย่างชัดเจน รวมถึงการมอบหมายงานให้ทำตามความถนัด และหน้าที่ความรับผิดชอบ จากการสัมภาษณ์ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติม ดังนี้

“บางครั้งมีการจัดกลุ่มย่อย ๆ เป็นกลุ่มละ 3 คน และมอบหมายงานให้ไปทำตามบ้าน เนื่องจากแต่ละคนมีครอบครัวต้องดูแล เวลาว่างไม่ตรงกัน และหากใครทำงาน เสร็จก่อนก็ให้นำมาส่ง”

(คณะกรรมการกลุ่ม : 2563)

2.3 ด้านการมีกฎ ระเบียบ ในการอยู่ร่วมกันและการทำงานร่วมกัน

ด้านการมีกฎ ระเบียบ ในการอยู่ร่วมกันและการทำงานร่วมกัน จะเห็นได้ว่าเบื้องต้นในการสร้างกฎ ระเบียบในการอยู่ร่วมกันและการทำงานร่วมกันนั้น ได้มีการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการ ฝ่ายต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรัญญิก และให้สมาชิกทั้งหมดเป็นคณะกรรมการ เพื่อกำหนดกฎ เกณฑ์ในการอยู่และทำงานร่วมกัน ให้

ยึดถือแนวปฏิบัติเดียวกัน รวมถึงการปลูกฝังจิตสำนึกของสมาชิกในกลุ่มให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบเพื่อการบริหารงานในกลุ่มให้สามารถดำเนินงานภายใต้ความเสมอภาคต่อกันและกัน

2.4 ด้านการมีหน่วยงานภาครัฐ เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม

ในการบริหารงานหรือดำเนินงานของกลุ่มนั้น ได้มีหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดเลย สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดเลย องค์การบริหารส่วนตำบลที่อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอวังสะพุง ให้ความร่วมมือและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินงานของกลุ่ม การให้คำแนะนำด้านการบริหารจัดการในกลุ่มเพื่อให้กลุ่มสามารถดำเนินงานได้อย่างคล่องตัว

2.5 ด้านการสร้างเครือข่ายภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มอื่น ๆ

การสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มนั้น เป็นลักษณะของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเอื้อเฟื้อเกื้อกูลระหว่างกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการช่วยกันจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่แต่ละกลุ่มผลิตได้ การร่วมกันออกร้านในนามของอำเภอวังสะพุง การแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน อีกทั้งการรับรายการสั่งซื้อในนามอำเภอวังสะพุงและแจกจ่ายรายการสั่งซื้อเพื่อดำเนินการผลิตสินค้าตามรายการนั้น ๆ

2.6 ด้านการแก้ไขปัญหาภายในกลุ่ม

การดำเนินงานของกลุ่มนั้น เมื่อกลุ่มประสบปัญหาต่าง ๆ ได้มีการร่วมประชุมหารือกันภายในกลุ่มเพื่อหาแนวทางแก้ไข โดยสมาชิกในกลุ่มมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้ได้มาซึ่งแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในกลุ่ม หากเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นและมีผลกระทบต่อกันระหว่างกลุ่ม จะเป็นการประชุมหารือร่วมกันระหว่างกลุ่ม หรือเป็นการประชุมในระดับอำเภอเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

2.7 ภาพรวมความสำเร็จของกลุ่มสตรี

ในการดำเนินงานของกลุ่มสตรี อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลยนั้น ภาพรวมของความสำเร็จทั้งด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การจัดการกลุ่ม การมีกฎ ระเบียบในการอยู่ร่วมกันและการทำงานร่วมกัน การมีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม การสร้างเครือข่ายภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มสตรี ได้มีการรักษากฎระเบียบ กฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกัน เคารพซึ่งกันและกันทำให้การดำเนินงานของกลุ่มสตรีประสบความสำเร็จในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 100.0

1. ผลการวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงานที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของกลุ่ม คณะกรรมการพัฒนาสตรี

กระบวนการดำเนินงานที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของกลุ่มคณะกรรมการพัฒนาสตรี ได้ทำการวิเคราะห์เป็น 2 ด้าน ดังนี้

3.1 ด้านลักษณะการมีส่วนร่วมของสมาชิก ทั้งด้านการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบนั้น สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินการต่าง ๆ คิดเป็นร้อยละ 100

3.2 ด้านลักษณะของผู้นำ ทั้งทางด้านการมีคุณธรรม เป็นผู้มีความเสียสละ มีวิสัยทัศน์ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และพร้อมให้คำปรึกษานั้น ผู้นำมีคุณลักษณะต่าง ๆ ที่กล่าวมา คิดเป็นร้อยละ 100

1. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายนั้น ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ได้มีข้อเสนอแนะในด้านกระบวนการดำเนินงานที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของกลุ่มสตรี อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย แยกประเด็นได้ดังนี้

1. การร่วมกันทำงานของสมาชิกในกลุ่มในลักษณะของการทำงานพร้อม ๆ กัน เป็นไปได้ยากเนื่องจากสมาชิกนั้น มีภาระหน้าที่ทางด้านครอบครัว หรืองานประจำทำให้มีเวลาว่างไม่ตรงกัน แต่ทางกลุ่มได้ร่วมหาทางออกโดยการมอบหมายงานให้สมาชิกในกลุ่มไปทำงานที่บ้านและนำมาส่งในภายหลัง

2. การส่งงานของสมาชิกในกลุ่มในบางครั้งส่งงานที่ได้รับมอบหมายไม่พร้อมกัน เนื่องจากเวลาในการทำงานของแต่ละคนมีไม่เท่ากัน ด้วยภาระหน้าที่ที่รับผิดชอบแตกต่างกันไป จึงมีการกำหนดระยะเวลาในการส่งงานกันอย่างชัดเจน เพื่อให้ทันกำหนดการส่งมอบงานให้กับลูกค้าที่สั่งผลิตสินค้าเข้ามา

3. ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานราชการอย่างเพียงพอ เนื่องจากในการดำเนินงานด้านงบประมาณนั้น ต้องมีการขออนุมัติเป็นขั้นตอนตั้งแต่การขออนุมัติระดับอำเภอไปจนถึงขออนุมัติต่อสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ทำให้ได้รับงบประมาณล่าช้าและไม่เพียงพอต่อความต้องการในการใช้งบประมาณเพื่อนำมาหมุนเวียนในการดำเนินงานของกลุ่มสตรี

4. อยากให้ทางหน่วยงานราชการมีส่วนส่งเสริมด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ หรือ พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ในลักษณะต่าง ๆ ที่หลากหลาย เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน

ผลการวิจัย

สภาพปัจจุบันของกลุ่มคณะกรรมการสตรี พบว่า กลุ่มสตรีอำเภอวังสะพุง ได้มีการ รวมตัวกันเป็นกลุ่มคณะกรรมการสตรี อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เพื่อขับเคลื่อนความ เข้มแข็งของกลุ่ม โดยการให้ทุกคนของกลุ่มสตรีมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่ม มีการ จัดกลุ่มคณะกรรมการสตรีเป็นกลุ่มใหญ่ และกลุ่มย่อยเพื่อการดูแลกันให้ได้อย่างทั่วถึง มีการ ตั้งกฎ ระเบียบ ในการอยู่ร่วมกันและการทำงานร่วมกันเพื่อคนทุกคนในกลุ่มสตรีถือปฏิบัติ การมีหน่วยงานภาครัฐ เอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่ม การสร้าง เครือข่ายภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม รวมถึงการร่วมด้วยช่วยกันในการแก้ไขปัญหาใน ภายในกลุ่มสตรี หรือระหว่างกลุ่มเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนกลุ่มคณะกรรมการสตรี อำเภอ วังสะพุง จังหวัดเลย

กระบวนการดำเนินงานที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของกลุ่มคณะกรรมการสตรี จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานของกลุ่มสตรีการมีส่วนร่วมของสมาชิกในด้านต่าง ๆ มีผลต่อ การดำเนินงานของกลุ่มเนื่องจากหากสมาชิกในกลุ่มได้มีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ การดำเนิรงาน ร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานต่าง ๆ ส่งผลให้สมาชิกในกลุ่มสตรีมีความหวงแหน ในกลุ่มสตรีของตนเองและมีความมุ่งมั่นในการดำเนินงานให้กลุ่มสตรีประสบความสำเร็จ นอกจากนี้คุณลักษณะของผู้นำยังส่งผลให้เกิดการพัฒนาในกลุ่มสตรี ทั้งทางด้านผู้นำที่มี คุณธรรม มีความเสียสละ มีวิสัยทัศน์ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รวมถึงการพร้อมให้ คำปรึกษากับสมาชิกในทุก ๆ ด้าน ซึ่งทั้ง 2 ด้านที่กล่าวมานี้ล้วนมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งใน การพัฒนากลุ่มสตรี

อภิปรายผลการวิจัย

สภาพปัจจุบันของกลุ่มคณะกรรมการพัฒนาสตรี พบว่าในการดำเนินงานของกลุ่มสตรี อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดเลยนั้น ภาพรวมทั้งด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การจัดการกลุ่ม การมีกฎ ระเบียบในการอยู่ร่วมกันและการทำงานร่วมกัน การมีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม การสร้างเครือข่ายภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม การแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มสตรี ได้มีการรักษากฎระเบียบ กฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกัน เคารพซึ่งกันและกันทำให้การดำเนินงานของกลุ่มสตรีประสบความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สาวีณี รอดสิน (2554) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง ชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาชุมชนบางจำปี ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ฮอน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การดำรงความเข้มแข็งของชุมชนผ่านกิจกรรมการพัฒนาทุกกิจกรรมส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนอยู่ในระดับสูง ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการ พึ่งตนเองได้ มีความรักและหวงแหนชุมชน ตระหนักถึงการเป็นเจ้าของปัญหาของชุมชน โดยผู้นำชุมชนและคณะกรรมการทำงานของชุมชนเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและกำหนดทิศทางของชุมชนร่วมกัน นอกจากนี้ จีรรัตน์ สุวรรณ และคณะ (2555) ได้ศึกษาวิจัย ถึง การสร้างความเข้มแข็งชุมชนหลวงใต้ อำเภอลำปาง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ด้านเศรษฐกิจเกิดแนวคิดในการบริหารชุมชนเข้มแข็งตามแนวพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียงเชิงบูรณาการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการท่องเที่ยว มีแนวคิดในการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อแก้ไขปัญหาหมอกควันในพื้นที่ ด้านการศึกษาได้รับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยแนวคิดจิตปัญหาศึกษาและด้านการเพิ่มศักยภาพของบุคคล โดยให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาตนเองและหน่วยงานเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

ด้านกระบวนการดำเนินงานที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของกลุ่มคณะกรรมการพัฒนาสตรี สมาชิกในกลุ่มสตรีนั้นมีส่วนร่วม ทั้งด้านการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ นอกจากนี้สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินการต่าง ๆ ของกลุ่มสตรีในทุก ๆ กิจกรรม และในด้านของผู้นำของกลุ่มสตรี มีความเป็นผู้นำในทั้งทางด้านการมีคุณธรรม เป็นผู้มีความเสียสละ มีวิสัยทัศน์ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และพร้อมให้คำปรึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ อัจฉรา ปานพ่วงและสุกิจ ขอเชื้อกลาง (2552) ได้ศึกษาวิจัย ชุมชนเข้มแข็งตามนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ขององค์การบริหารส่วนตำบลปาก

โทก อำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก พบว่าผู้นำชุมชนทั้ง 7 หมู่บ้านมีบทบาทสำคัญที่สุดในการดำเนินการทุกกิจกรรมสาธารณะและกระตุ้นให้สมาชิกมีจิตสำนึกในการพึ่งพาตนเอง ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบโดยเกิดการเรียนรู้จากการผ่านเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน ภายใต้ผู้นำที่มีคุณธรรม เสียสละ เป็นกลไกส่งเสริมให้กระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนาอาชีพ และเศรษฐกิจชุมชน มีการพัฒนาสวัสดิการชุมชน ค้นหาศักยภาพและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมให้สมาชิกชุมชนมีเครือข่ายความร่วมมือ และสร้างภาคีการพัฒนาทำให้เกิดความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ควรมีการสร้างตระหนักรู้และความรับผิดชอบต่อเกิดขึ้นกับสมาชิกในกลุ่มเพื่อการร่วมมือ ร่วมใจในการดำเนินกิจการของกลุ่มสตรี

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 ในกระบวนการสร้างความเข้มแข็งนั้น หน่วยงานภาครัฐควรเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากกว่านี้ รวมถึงการเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดกรอบของการสร้างความเข้มแข็ง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มสตรี

2.2 ควรมีการสนับสนุนทางด้านงบประมาณที่เป็นไปด้วยความรวดเร็ว มีการให้คำแนะนำ จากหน่วยงานราชการด้านการวิธีการ ขั้นตอนขอสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ เอกชน เพื่อให้เกิดความคล่องตัวด้านทุนหมุนเวียนในกลุ่มสตรี

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาวิจัย หรือพัฒนารูปแบบหรือนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่จะสามารถพัฒนาหรือสร้างให้เกิดให้ประสิทธิภาพและยั่งยืนในกระบวนการดำเนินงานที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในกลุ่มสตรีอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2550). การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ฉบับชุมชน. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.
- จรรีรัตน์ สุวรรณ และคณะ. (2555). รายงานการวิจัยเรื่องการสร้างเสริมความเข้มแข็งชุมชน หลวงใต้ อำเภองาว จังหวัดลำปาง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.
- บุญเลิศ ธงสะอาดและสมศักดิ์ บุญชู. (2551). รูปแบบความเป็นสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งและยั่งยืน กรณีศึกษา 3 ชุมชนในจังหวัดอุบลราชธานี. งานวิจัยได้รับการสนับสนุนทุนจากกระทรวง การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. กรุงเทพมหานคร.
- พิชัยรัฐ หมั่นด้วง และคณะ. (2560). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานการพัฒนากลุ่มสตรี ทอผ้าไหมบ้านโพธิ์คำ ตำบลกุดแห่ อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู. การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ครั้งที่ 4 วันที่ 10 มีนาคม 2560 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- สาวณี รอดสิน. (2554). ชุมชนเข้มแข็ง : กรณีศึกษาชุมชนบ้านปางจำปีตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ฮ่อน จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2558). การปฏิรูประบบเพื่อสร้างเสริมชุมชนเข้มแข็ง. รายงาน คณะกรรมการการปฏิรูปสังคม ชุมชน เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการและผู้ด้อยโอกาส. กรุงเทพมหานคร: สภาปฏิรูปแห่งชาติ.
- สุพรรณิ สุขสมกิจ. (2546). การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบลในจังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา. บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันราชภัฏนครปฐม.
- อัจฉรา ปานพ่วง และ สุกิจ ขอเชื้อกลาง. (2552). การศึกษาชุมชนเข้มแข็งตามนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนตำบลปากโทก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก. วิทยานิพนธ์ ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ: มหาวิทยาลัยนเรศวร.